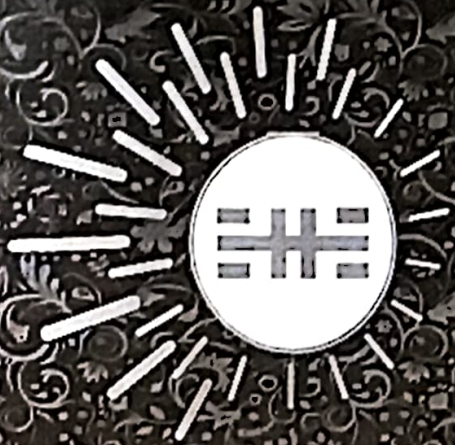

THE COMPASS

(Special Issue)
Vol. 12, No. 1, April 2019

National Seminar
on
Ethics in Higher Education
For Professional Development of Teachers

Sponsored by FDC (Under PMMMNMTT) UGC - HRDC of
Savitribai Phule Pune University, Pune, in Collaboration With
the Bahá'í Academy, Panchgani, Feb. 2019

THE COMPASS

Special Issue

Vol. 12, No. 1,
April 2019

**Actions and Reflections:
Proceedings of the
National Seminar
On
“Ethics in Higher Education
for Professional Development of Teachers”**

**Sponsored by the Faculty Development Centre
(Under PMMMNMTT) UGC-HRDC of
Savitribai Phule Pune University Pune
In Collaboration with the Bahá'í Academy, Panchgani
22-24 February 2019**

*The Magazine of the Bahá'í Academy,
An Institution Engaged in Research And Action in the Field of Value Education
for Institution of Higher Learning*

Editors: Mr. Lesan Azadi; Dr. Shashi Gaikwad

Bahá'í Academy, 2019

**The Bahá'í Academy
Shivajinagar, Panchgani- 412 805,
Maharashtra, India
www.bahaiacademy.org
thecompass@bahaiacademy.org**

Table of Contents

Editorial	1
Messages	
- Prof. Ram Takwale, President, I-CONSENT, Pune	3
- Prof. Vijay Bhatkar, Hon'ble Chancellor, Nalanda University,	4
- Prof. D. T. Shirke, Hon'ble Pro-Vice-Chancellor, Shivaji University, Kolhapur	5
Report of the Seminar	7
Keynote Addresses	
- Prof. Arun Jamkar	13
- Dr. Vijay Bhadakwade	20
- Prof. Manikrao Salunkhe	22
Papers Presented	
Social Media, Ethics and Youth In Higher Education	26
~ Asst. Prof. Vinodkumar Ashok Pradhan	
Knowledge about Self & Ethics - A Solution to Achieve Sustainable Development Goals	32
~ Madhu Jagadeesh	
Life Long Learning Skill from Nature & All – A Critical Skill for Humanity	43
~ Madhu Jagadeesh	
छात्राध्यापकांमधील न्याय, स्वातंत्र्य, समता, बंधुता, धर्मनिरपेक्षता मूल्यांचे स्पष्टीकरण: एक अभ्यास	54
~ कल्पना शिवाजी साळुंके	
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या बी.एड.अभ्यासक्रमात समाविष्ट असलेल्या मूल्यशिक्षण	60
विषयाचा प्राथमिक शिक्षकांना झालेल्या उपयुक्ततेचा अभ्यास	
~ डॉ.कविता साळुंके, श्री.सचिन अशोक पोरे	
Misuse of Social Media And Its Ill Effects on Academic Performance of The Students of S.M.B.T. College of Pharmacy	65
~ Amol S. Deshmukh, Pravin R. Dighe	
मूल्यशिक्षण उपक्रमाद्वारे छात्राध्यापकांचा जीवन कौशल्य रुजवणूकीचा अभ्यास	69
~ डॉ. कविता साळुंके, कु. ज्योती रामचंद्र लष्करी	
Inculcation of Value-Based Education in B.Ed. Curriculum	78
~ Dr. Harsha Merchant	
व्यावसायिक विकासात भावनिक बुद्धिमत्ता व व्यावसाय समाधानाची भूमिका: सहसंबंधात्मक अभ्यास	83
~ श्री. नितिन भिमराव ठाकरे, डॉ. संजीवनी महाले, श्रीमती विद्यादेवी बागुल, श्री. राहुल ढेरे	
आदिवासी महिलांच्या शैक्षणिक सबलीकरणासाठी यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे प्रयत्न	92
~ डॉ. संजीवनी राजेश महाले, श्रीमती विद्यादेवी बागुल, श्री. राहुल ढेरे	
उच्च शिक्षणातील विद्यार्थ्यां समोरील नैतिक आव्हाने: एक अभ्यास	98
~ श्री. नवनाथ बोंबले	
A Study of Personal and Social Impacts of Education in Human Rights and Human Values	102
~ Priti Shirke	

व्यावसायिक विकासात भावनिक बुद्धिमत्ता व व्यवसाय समाधानाची भूमिका: सहसंबंधात्मक अभ्यास

- ^१ श्री. नितीन भिमराव ठाको, ^२ डॉ. संजीवनी महाले, ^३ श्रीमती विद्यादेवी बागुल, ^४ श्री. राहुल ठेंगे
^५ शिक्षक, शेठ एच. जे. शाह न्युनिअर कॉलेज, नवापूर, जि. नंदुरबार
^६ सहयोगी प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
^{७,८} पीएच.डी. संशोधक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

सारांश

एकविसावे शतक हे माहिती संप्रेषण तंत्रविज्ञानाचे आहे. शिक्षकांना विविध माध्यमांद्वारे शिकण्याची संधी उपलब्ध झाल्यामुळे त्याला आजीवन अध्ययनार्थी व्हावे लागणार आहे. तेच त्याच्या व्यावसायिक विकासाला पूरक आहे. काळानुरूप शिक्षकाच्या भूमिकेतही बदल होत आहे. तो सल्ला देणारा सल्लागार, मार्ग दाखविणारा मार्गदर्शक झालेला आहे. आजच्या परिस्थितीत शिक्षकाची भूमिका ही बहुआयामी झाली आहे. शिक्षकाने आपल्या विद्यार्थ्यांसमोर नैतिकतेची विविध रूपे स्व अनुभवातून मांडणे ही काळाची गरज आहे परंतु त्यासाठी त्याचा भावनिक विकास उच्च प्रतीचा असणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे तो ज्या ठिकाणी शिक्षक म्हणून कार्यरत आहे त्या ठिकाणी (व्यवसायात) समाधानी असणेही अत्यावश्यक आहे. भावनिक बुद्धिमत्तेमध्ये संवेदनशीलता, परिपक्वता आणि कार्यक्षमता या तीन घटकांचा समावेश होतो तर व्यवसाय समाधानात अंतर्गत/स्वाभाविक घटकात व्यवसायाशी संबंधित मूर्त व अमूर्त घटक आदी बाह्य घटकांमध्ये मानसिक, आर्थिक व सामाजिक विकास इत्यादी घटक येतात. या विविध घटकांमध्ये सहसंबंध आहे का? ह्याचा शोध सदरील अभ्यासात घेण्यात आला. प्रस्तुत संशोधनासाठी सहसंबंधात्मक संशोधन पद्धतीचा वापर करण्यात आला. कनिष्ठ महाविद्यालयातील एकूण ७० शिक्षकांचा न्यादर्श म्हणून घेण्यात आले होते. सामग्री एकत्रीकरणासाठी भावनिक बुद्धिमत्ता आणि व्यवसाय समाधान याबाबत प्रमाणित चाचण्यांचा वापर करण्यात आला. भावनिक बुद्धिमत्ता आणि व्यवसाय समाधान यात सहसंबंध आढळून आला परंतु चाचणीतील काही उपघटकांचा विचार केला असता त्यातील काही घटकांमध्ये सहसंबंध दिसून येतो. तर काही घटकांमध्ये तो दिसून येत नाही.

मुख्य संकल्पना: व्यावसायिक विकास, भावनिक बुद्धिमत्ता, व्यवसाय समाधान, सहसंबंधात्मक अभ्यास.

प्रस्तावना

बुद्धिमत्ता ही संकल्पना सर्वांना माहिती आहे. परंतु आज बौद्धिक क्षमता (बुद्ध्यांक), भावनिक बुद्धिमत्ता (भावांक) आणि सामाजिक बुद्धिमत्ता अशा विविध संकल्पना विचारात घेतल्या जातात. गोलमन यांच्या मतानुसार २०% यश हे बुद्धीवर आणि ८०% यश हे भावनिक बुद्धिमत्तेशी संबंधित आहे. भावनिक बुद्धिमत्ता उच्च दर्जाची असणे ही काळाची गरज झाली आहे. आज समाजात यशस्वी झालेल्या व्यक्तींचे निरीक्षण केले असता आणि त्यांच्या संदर्भातील साहित्याचे वाचन केले असता या व्यक्तींची भावनिक बुद्धिमत्ता ही उच्च दर्जाची असते हे आढळून येते. भावनिक बुद्धिमत्तेमुळे व्यक्तिमत्त्वाचा समतोल विकास होतो. काम करण्याचा उत्साह आणि इतरांना समजावून घेण्याची क्षमता असल्यामुळे स्वतःच्या व इतरांच्या कामाच्या दर्जात वाढ होते. उच्च भावनिक बुद्धिमत्ता असणाऱ्या व्यक्ती निर्णय विचारपूर्वक व दूरदृष्टिपणाने घेतात. त्यामुळे ते आपल्या निर्णयाशी ठाम राहतात. आपल्या वर्तनाचा इतरांना त्रास होत असल्यास ते आपल्या वागणुकीत देखील बदल करतात.

व्यवसाय निवड

स्वातंत्र्यपूर्व काळात शिक्षकीपेशा हा एक सामाजिक बांधिलकी म्हणून स्वीकारल्या जात होता. परंतु सध्याच्या स्पर्धात्मक युगात अनेक व्यक्ती शिक्षक व्यवसाय स्वीकारत आहेत. एकविसाव्या शतकात तर अनेक व्यक्तीनी